

Seminární práce

Kauza (ne)prohlášení objektu za kulturní památku

Areál bývalé Masarykovy nemocnice v Ústí nad Labem
a jeho přestavba na kampus UJEP

Vypracovala: Jana Stejskalová

Obor: Kurátorská studia, 1. ročník

Akademický rok: 2013/2014

Úvod

Jakožto studentky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně se mě osobně dotkla kauza přestavby areálu bývalé nemocnice na nový univerzitní kampus, která vyvolávala a ještě pořád vyvolává velké diskuze nejen mezi občany Ústí nad Labem. Jako ve většině podobných kauz se zde střetávají dva protichůdné názory na to, zda areál zachovat nebo zvolit levnější variantu a staré budovy zbourat a postavit na jejich místě nové, lépe vyhovující potřebám univerzity.

Ústecká nemocnice ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století patřila k nejmodernějším v tehdejší Československu.¹ „Celkový koncept nemocnice a dokumentace pocházejí již nejpozději z roku 1926, což činí stavbu velmi zajímavou (v Čechách se nabízí srovnání např. s Veletržním palácem v Praze, s přihlédnutím k tomu že koncept stavby patří do německého myšlenkového diskursu nové věcnosti a expresionismu) a její význam v dějinách architektury na českém území je neprávem opomenut.“²

Důvodem, proč jsem se rozhodla věnovat právě této kauze je i ten, že jsem měla možnost navštívit budovu s označením „A“ ještě před jejím stržením na podzim roku 2013. Na závěr práce tak zařazuji obrazovou přílohu s fotografiemi, které jsme tam během návštěvy pořídili se studentem oboru Fotografie - Pavlem Matouškem.

Popis objektu

Areál bývalé nemocnice se nachází v centru města Ústí nad Labem. Je ohraničen ulicemi České mládeže, Resslerova, Pasteurova a dříve končil ulicí Thomayerova, dnes však sahá až k ulicím Londýnská a Klíšská a ulice Mendělejevova je již součástí areálu. V současnosti se nachází ve vlastnictví Univerzity Jana Evangelisty Purkyně a měl by tedy (po nutných rekonstrukcích a přestavbách) sloužit studentům univerzity jako univerzitní kampus.

Historie areálu

Podrobnější historii areálu Ústecké nemocnice shrnuje poměrně obsáhlý článek na stránkách samotné univerzity³, abych tedy neopakovala již řečené v něm, pokusím se zde jen shrnout nejdůležitější údaje v něm obsažené. První stavba nemocničního areálu na tomto místě

1 *Kampus UJEP*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://kampus.ujep.cz/>

2 *Ústí/Aussig*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/61-okresni-nemocnice>

3 *Kampus UJEP*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://kampus.ujep.cz/>

byla zahájena roku 1892 podle architektonického návrhu především teplického architekta Maxe Loose⁴ (nikoliv jeho slavnějšího jmenovce Adolfa Loose, jak tvrdí stránky univerzity). Tehdy areál tvořilo 5 přízemních staveb vystavěných ve svahu nad sebou. Ale protože již po několika letech kapacita nemocnice přestala dostačovat, začaly se postupně přistavovat i další budovy. Důležitým byl pak rok 1926, kdy bylo rozhodnuto o modernizaci celého areálu nemocnice a to podle návrhu architektů Rudolfa Perthena, Franze Josefa Arnolda a Ernsta Kroba. Inspiraci, dle pramenů, čerpali zejména v Mnichově, v této souvislosti se nabízí srovnání s mnichovskou klinikou na Thalkirchnerstrasse, která je ve svém konceptu takřka identická s ústeckými pavilony.⁵ (Ke srovnání viz. obr. č. 1)



Obr. č. 1 - Klinik Thalkirchner Straße (Mnichov), zdroj: wikimedia.org

Některé z přízemních staveb byly během modernizace zbourány a na jejich místě postaveny nové. Z této fáze přestavby areálu pochází i první ze dvou dominantních budov nemocnice a to

4 Zdrojů této informace je více, jednak <http://www.usti-aussig.net> nebo přímo stránky Integrovaného informačního systému Národního památkového ústavu <https://iispp.npu.cz/>

5 iispp.npu.cz: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <https://iispp.npu.cz/mis/downloadDocumentCentral.htm?id=228285>

osmipodlažní budova interny s označením „A“ (viz. Obr. č. 2). V druhé fázi byla pak přistavena i druhá dominantní budova s označením „B“ v horní části areálu. Obě pak následně spojila krytá chodba, propojující je i s odděleními pod označením „C“ a „D“. Právě tato chodba byla později během debat o hodnotách areálu označována za významný architektonický prvek, bohužel také byla mezi prvními strženými částmi během přestaveb univerzitou. Z dokumentu dostupném na stránkách NPÚ: „Neméně pozoruhodná je spojovací chodba která přerůstá v dolní části areálu u pavilonu chirurgie v jakousi drůzu či chumel organických tvarů.“⁶



Obr. č. 2 – Označení budov areálu bývalé nemocnice v Ústí nad Labem,
zdroj (obrázek bez popisek): maps.google.cz

Po přerušení stavebních prací válkou, byly v roce 1947 v areálu nemocnice dostaveny mnohé menší budovy směrem k ulicím České mládeže a Klíšská, čímž nemocnice pohltila ulici Mendělejevova a částečně i ulici Thomayerovu, která byla dříve konečnou ulicí areálu. Výstavba byla ukončena v roce 1983 a nadále už probíhaly stavební práce jen při rekonstrukcích budov. Roku 2004 pak areál od ústecké nemocnice převzala univerzita, která započala přestavbu chátrajících budov, pro které již nemocnice neměla další využití, na nový univerzitní kampus.

6 Tamt.

Argumenty obou stran

Postoj souhlasný se zbouráním starých budov bývalé nemocnice zastává v celé kauze především univerzita. Důvod je samozřejmý a to finanční. Náklady na opravu starých budov, aby vyhovovaly požadavkům univerzity, by byly vyšší než v případě postavení budov nových. Proti tomu se stavěli především obyvatelé Ústí nad Labem, z nichž většina se v nemocnici i narodila (součástí bylo samozřejmě i porodní oddělení) a tedy převažovala sentimentalita jejich vztahu k nemocnici. Mezi odbornou veřejností se nejčastěji objevoval argument architektonické hodnoty budov, především budov „A“ a „B“, nesoucích prvky funkcionalismu a majících tedy i hodnotu v rámci dějin architektury u nás.

Problémem celé přestavby areálu bylo již od začátku to, že nebyla vypracována žádná celková koncepce toho, jak by měl nový univerzitní kampus vypadat. Již v září roku 2005 univerzita započala s rekonstrukcí budovy „B“ pro využití Fakultou umění a designu a to právě aniž by bylo počítáno s tím, jak bude zapadat do celku nového kampusu. „Bohužel již nelze zvrátit naprosto nekoncepční začátek výstavby kampusu - rekonstrukci pavilonu B pro FUUD. Pavilon je přestavován, aniž existuje jasná představa o jeho roli v budoucím celku. Necitlivý je i samotný způsob přestavby této kvalitní prvorepublikové architektury.“⁷ To je jeden z názorů v sáhodlouhé diskuzi k tomuto tématu na stránkách webu Ústí/Aussig. Tedy již od začátku přestavby univerzitou byl bývalý nemocniční areál odsouzen minimálně k nevratnému narušení jeho celkového výrazu právě opravou budovy „B“ v moderním duchu. Oproti tomu kritika způsobu rekonstrukce budovy FUD se mi nezdá ve všem pravdivá a tedy souhlasím i s výrokem Marka Machačného v dané diskuzi: „Přes rozněvané komentáře ostatních přispěvatelů mi rekonstruovaný pavilon přijde pohledný, kvalitně a přitom moderně opravený. Mám pocit, že kritici neberou v úvahu ústecké povětrnostní podmínky, včetně stále značného znečištění vzduchu, čemuž použitá fasáda vyhovuje více než původně použitá technologie.“⁸ Tedy budova FUD se mi taktéž zdá ke svému účelu praktická, přičemž si zachovává i něco z původního výrazu budovy, tedy není „nevzhledná“.

Největší diskuze se ale zřejmě vedly nad přestavbou budovy „A“, která má sloužit v rámci

7 Martin Krsek, *Ústí/Aussig*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://www.usti-aussig.net/diskuze/cist/nazev/8-kampus-univerzitni-mestecko>

8 Marek Machačný, *Ústí/Aussig*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://www.usti-aussig.net/diskuze/cist/nazev/8-kampus-univerzitni-mestecko>

univerzity přírodovědecké fakultě. V této otázce univerzita uváděla, že budova by ve své původní formě nedostačovala požadavkům fakulty a tedy je nutno pro její účel postavit budovu novou, modernější. Přesto si nakonec univerzita nechala zpracovat projekt, zda by šlo přírodovědeckou fakultu do budovy umístit, při zachování její základní kostry. Zde opět jeden z příspěvků z diskuse: „Projektanti ze SIALu racionálně argumentovali, že se možná nepodaří implantovat dispoziční a prostorové nároky přírodovědecké fakulty do nosného skeletu, který byl svými parametry určen nemocniční budově.“ Naproti tomu se hned následně objevuje argument, že plán, který počítá se zbořením původní budovy však tvarem budovy nové kopíruje tvar té původní. Proč tedy bourat starou budovu nemocnice, když ta nová bude v zásadě shodná s tou původní? Studie SIALu především vypočítala, nakolik by stávající budova uspokojila kapacitně požadavky přírodovědecké fakulty. Vyšlo celkem překvapivě, že celá tato výšková budova pokryje sotva 80%. A to by se ještě přírodovědecká fakulta musel vzdát záměru zbudovat uvnitř přírodovědné muzeum a hvězdárnu.⁹ Tedy univerzita by musela upustit od záměru umístit do této budovy PŘF, jejímž požadavkům budova nevyhovuje a případně pro její účely postavit jinde v kampusu budovu novou a pro tuto budovu zvolit jiné využití, aby zůstala zachována, což by samozřejmě bylo finančně náročnější.

Samotný návrh na prohlášení budovy „A“ kulturní památkou přišel až v dubnu roku 2012. Na stránkách univerzity je uvedeno: „Dne 30. dubna obdržela Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem oficiální zprávu z Ministerstva kultury ČR, že byl občanským sdružením 400/27¹⁰ podán na ministerstvo návrh na prohlášení objektu A v budovaném Kampusu UJEP kulturní památkou. Tímto oznámením bylo zahájeno správní řízení stran prohlášení objektu "A" bývalé Masarykovy nemocnice v Ústí nad Labem kulturní památkou.“ Následně pak září téhož roku budova nebyla prohlášena za kulturní památku, stejně ale ani ministerstvo nevydalo doporučení k demolici budovy¹¹, tedy zůstalo pouze na rozhodnutí univerzity, zda budovu zachová. „Snahy skupiny občanů o záchranu památky, jejíž historická i kulturní hodnota je diskutabilní, nepočítají s tím, že prohlášení budovy kulturní památkou tuto budovu nezachrání. Ústecká univerzita nemá finanční prostředky na náročný režim sanace ani údržby kulturní památky, navíc takové, která je již nyní ve stavu ruiny,¹² prohlásila k tomuto tématu Mgr. Jana Šiková, kancléřka a tisková mluvčí UJEP. Proti tomu argumentovalo sdružení 400/27 následovně: „Mylný je také argument, že budova Pavilonu A v současné době představuje už jen reziduum původní stavby. Stačí porovnat původní plány, které

9 Martin Krsek, *Ústí/Aussig*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://www.usti-aussig.net/diskuze/cist/nazev/8-kampus-univerzitetni-mestecko>

10 Pozn. Sdružení provozuje v této seminární práci několikrát zmiňovaný web *Ústí/Aussig*

11 *StavbaWeb*: [online], [cit. 2014-09-08]. Dostupné z: <http://stavbaweb.dumabyt.cz/Stavby-pro-zdravotnictvi/Ministerstvo-resi-zda-uzna-starou-usteckou-porodnici-za-pamatku.html>

12 Tamt.

dokazují, že budova je stále v celku, se kterým bylo počítáno v době vzniku.“¹³ Je tedy jasné, že univerzita zvolila „jednodušší“ řešení z hlediska finančního, nikoliv že by nebylo možné budovu ještě uchránit před demolicí.

Závěr

Přikláním se opět k názoru Marka Machačného z diskuze: „Souhlasím s kritikou nekonceptnosti a celkově podezřelému přístupu odpovědných míst. Ale když jsem okolo pavilonu procházel ještě jako student, tak mi zchátralost toho domu přišla do očí bijící a často jsem uvažoval, má-li rekonstrukce v této fázi ještě smysl.“ Nelze asi jednoznačně rozhodnout, že postup univerzity byl správný a tedy že „nejzajímavější“ budova „A“ nemocničního areálu nestála za pokus o záchranu, stejně jako některé z ostatních budov. Přesto si myslím, že veřejnost měla přijít s návrhem o zapsání areálu do seznamu památek o něco dříve než ve chvíli, kdy byly univerzitě schváleny dotace na výstavbu budovy nové a dán souhlas k demolici. Určitě je to velká ztráta pro Ústí, které nemá mnoho architektonicky cenných a zajímavých budov a s demolicí „áčka“ tak přišlo o jednu z těch nejdůležitějších. Přesto si myslím, že mělo město vyhodnotit jedinečnost celého nemocničního areálu už ve chvíli, kdy se pro něj hledalo nové využití a kdy byl předán do rukou univerzity. Stejně tak měla sama univerzita, a lidé na ní působící, rozpoznat její hodnotu hned od počátku a minimálně apelovat na vedení univerzity, aby vypsal architektonickou soutěž na celý kampus, jak bývá zvykem, a nikoliv postupně rekonstruovat jednotlivé budovy bez celkové koncepce.

Závěrem poznámka z osobní návštěvy budovy „A“ půl roku před tím, než byla zbourána. Je pravdou, že většina interiérů a vybavení této budovy byla v době naší návštěvy již rozkradena nebo zničena, jak je vidět i na fotografiích v obrazové příloze. Zároveň byly ze zdí vytrhány mnohé dráty, čímž byly poničeny zdi, a například na balkonech se již propadala část „podlahy“ a „zábradlí“. Z mého pohledu tedy budova nebyla v ideálním stavu, pravděpodobně by stála univerzitu mnoho peněz a úsilí, aby ji z tohoto stavu dokázala přeměnit v moderní vědecké pracoviště. Na druhou stranu nebyla budova v tak špatném stavu, aby nebyla alespoň její nosná konstrukce zachována a rekonstruován jen interiér, který se z původní nemocnice stejně nezachoval. Vždyť kdo jiný než univerzita, místo, které sdružuje odborníky, by mělo v dnešní době ocenit hodnotu architektonicky významné stavby a usilovat o její záchranu?

Seznam použitých zdrojů:

iispp.npu.cz: Dostupné z: <https://iispp.npu.cz/mis/downloadDocumentCentral.htm?id=228285>

Kampus UJEP: Dostupné z: <http://kampus.ujep.cz/>

StavbaWeb: Dostupné z: <http://stavbaweb.dumabyt.cz/Stavby-pro-zdravotnictvi/Ministerstvo-resi-zda-uzna-starou-usteckou-porodnici-za-pamatku.html>

Ústí/Aussig: Dostupné z: <http://www.usti-aussig.net/stavby/karta/nazev/61-okresni-nemocnice>

Ústí/Aussig: Dostupné z: <http://www.usti-aussig.net/diskuze/cist/nazev/8-kampus-univerzitni-mestecko>

Obrazová příloha:



Obr. č. 3 – Budova „A“ - pohled na vnějšek, autoři: Jana Stejskalová, Pavel Matoušek



Obr. č. 4 – Budova „A“ - interiér, autoři: Jana Stejskalová, Pavel Matoušek



Obr. č. 5 – Budova „A“ - interiér (chodba), autoři: Jana Stejskalová, Pavel Matoušek



Obr. č. 6 – Budova „A“ - interiér (boční schodiště), autoři: Jana Stejskalová, Pavel Matoušek



Obr. č. 7 – Budova „A“
- interiér, autoři:
Jana Stejskalová,
Pavel Matoušek



Obr. č. 8 – Budova „A“ - interiér, autoři: Jana Stejskalová, Pavel Matoušek